УДК 340.1:930.85(37)(045)
DOI https://doi.org/10.32782/cuj-2026-2-23

Туренко Олег Станіславович
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-4635-4731

Ріжняк Ренат Ярославович
доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-1977-9048

ПОЛІМОРФІЧНІСТЬ СУВЕРЕНІТЕТУ – ПОШУКИ ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ (ДОБА РАННЬОГО МОДЕРНУ)

Досліджується поліморфізм значень категорії суверенітету та його вплив на процес конституціоналізму в ранньомодерну добу. Встановлено, що категорія суверенітету в домодерний період формувалася не як суто юридична конструкція, а як складний світоглядний політико-теологічний концепт, елемент природно-правового порядку, який переносився у позитивне право та виступав засобом його легітимації, репрезентуючи трансформацію морально-теологічних уявлень про великий порядок у політичні та владні структури. Оскільки природний порядок у ранньомодерній думці розумівся по-різному, суверенітет не міг набути чіткої смислової форми. Різні уявлення про природу Бога, провіденційний порядок, природу людини, вище благо, роль народу, корпорації та монарха у формуванні політичного тіла зумовили поліморфний характер категорії суверенітету та породили різні його форми.

Отже, поліморфний характер категорії суверенітету не означає її внутрішньої суперечливості. Це історична закономірність, яка стала наслідком тривалої кризи середньовічного універсалізму та появи різних способів осмислення природного порядку і свободи особи у політико-правовій думці раннього модерну. У цьому контексті можна виокремити такі форми осмислення суверенітету: теологічний суверенітет (papal plenitudo potestatis), протестантський морально-дисциплінарний суверенітет, десакралізований суверенітет реальних володарів (версія макіавеллізму), суверенітет народу та провіденційний суверенітет монархії.

Таким чином, суверенітет у ранньомодерній традиції не став єдиною уніфікованою категорією; він виступав множинним способом політико-правового репрезентування природного порядку. Для впорядкування його поліфонічних значень інтелектуальні течії модерну намагалися визначити принципи та межі форм суверенітету, що заклало підвалини конституціоналізму. Отже, поліморфізм суверенітету зумовив необхідність урахування культурно-історичних відмінностей і різних форм конституційного розвитку.

Ключові слова: *суверенітет, поліморфічність, ранній модерн, деїзм, верховна влада, провиденційний порядок, природне право, конституціоналізм.*

© Туренко О. С., Ріжняк Р. Я., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Turenko O. S., Rizhniak R. Ya. The polymorphy of sovereignty – a search for the historical and theoretical foundations of constitutionalism (the early modern era)

The polymorphism of the meanings of the category of sovereignty and its influence on the process of constitutionalism in early modernity is explored. It appears that the category of sovereignty in pre-early modernity was formed not as a purely legal construct, but as a rich world political-theological concept, as an element of the natural-legal order, which was transferred to positive law and acted as a substitute its legitimation, representing the transformation of moral and theological manifestations of the great order into political and power structures. And since the natural order in the early modern Duma was understood differently, sovereignty could not take away a clear semantic form. Various misunderstandings of the nature of God, the providential order, the nature of man, the ultimate good, the role of the people, the corporation and the monarch in the molding of the political body, then, the sovereignty of the polymorphic category and gave rise to different forms.

Therefore, the polymorphic nature of the category of sovereignty does not mean it is inconsistent. This is a historical pattern, which resulted from the ongoing crisis of middle-century universalism and the emergence of many ways to undermine the natural order and the freedom of individuals in the political and legal Duma. early modern. It is possible to identify the current forms of weakening of sovereignty in this field: a) theological sovereignty (papal plenitudo potestatis), which represents the will of God and forms sacred jurisprudence (canonical law, which is superior to positive law); b) Protestant moral-disciplinary sovereignty, which legitimized the religious-ethical corporation of "the faithful" for the formation of the hidden good and the salvation of the "underdeveloped"; c) desacralization of the sovereignty of the real volodars (a version of machiavellism), which gives greater right to be a free representative of the new political reality and the author of the "real truth", which has been legalized historically korisny order of the zagal good; d) sovereignty of the people, which, as an instrument of the will of God, means the legitimacy of any ruler; d) providential sovereignty of the monarchy, which deems the ruler to be the sole bearer of the providential order, the creator and guarantor of the unity of the political body, the founder of positive norms and moral values.

Thus, sovereignty did not become a category in the early modern tradition; It is a multiple way of political and legal representation of the natural order. In order to organize its polyphonic meanings, the intellectual stakes of modernity tried to dissect the principles and definitions of the forms of sovereignty, which lay ambushes for constitutionalism. Thus, the polymorphism of sovereignty implied the need to change cultural and historical changes and forms of the constitution.

Key words: *sovereignty, polymorphism, early modernity, deism, sovereignty, providential order, natural law, constitutionalism.*

Вступ. Не буде перебільшенням стверджувати, що в модерному філософсько-правовому дискурсі однією з найвагоміших тем для утвердження засад конституційного ладу було питання смислів категорії суверенітету. Цій проблематиці присвячено значну кількість праць. Водночас кожна історична епоха, кожен кризовий період міжнародних відносин, етапи внутрішньополітичних трансформацій висвітлювали нові виміри цієї категорії, актуалізуючи ті її значення, які раніше не набували визначального змісту.

Останній етап переосмислення категорії суверенітету пов'язаний із завершенням Другої світової війни, утворенням ООН та формуванням повоєнного міжнародно-правового порядку, заснованого на принципах міждержавного співіснування і колективної безпеки. Для України правові стандарти, закладені ООН, а також міжнародно-правова спадщина радянського періоду стали одним із основ формування конституційного ладу нової держави. Проте впродовж тривалого часу в українському правничому дискурсі категорія суверенітету значною мірою зберігала абстрактно-теоретичний характер, залишаючись переважно предметом конституційної декларації та теоретичного осмислення.

Лише в умовах повномасштабної фази російсько-української війни питання суверенітету набуло для України гострого екзистенційного, конституційно-практичного значення. За цих обставин суверенітет постав не лише як формально-юридична характеристика державності, а як реальна здатність політичної спільноти до самовизначення та інституційної сталості. Більше того, російська агресія актуалізувала проблему суверенітету далеко за правового поля України, повернувши її до центру глобальної політико-правової дискусії. Вона продемонструвала, що навіть у системі сучасного міжнародного права суверенітет не

є раз і назавжди гарантованою величиною, а потребує постійного політико-концептуального, правового утвердження.

У цих умовах особливої актуальності набуває питання про те, чи може суверенітет розглядатися виключно як застигла юридична категорія, чи, навпаки, він має багатовимірну та функціонально диференційовану природу, яка по-різному виявляється в конституційному праві. Така постановка проблеми дає підстави розглядати суверенітет як структурний компонент конституціоналізму[1], що виявляється в різних історико-нормативних смислах.

Виходячи з окресленої актуальності, дана розвідка виходить з гіпотези про багатозначну природу категорії суверенітету. Отже, метою статті є дослідження поліморфічність смислів категорії суверенітету та його влив на процес конституціоналізму в ранньомодерну добу. Під поліморфічністю суверенітету автор розуміє здатність цієї категорії зберігати єдине смислове ядро верховної легітимної влади, одночасно набуваючи різних історично обумовлених форм політико-теологічної, моральної та правової репрезентації.

Матеріали та методи. Методологічну основу розвідки становлять структурний, порівняльно-історичний, герменевтичний та аналітичний методи, що дають змогу дослідити еволюцію смислів суверенітету, особливості їх тлумачення в добу модерна.

У модерній політико-правовій науці категорія «суверенітет» залишається однією з найбільш дискусійних і концептуально незавершених. На цю обставину свого часу звернув увагу Ж. Марітен, зазначаючи, що «жодне поняття не породжувало такої кількості суперечливих інтерпретацій і не заводило правознавців та політичних теоретиків XIX ст. в настільки складний теоретичний глухий кут, як саме поняття суверенітету. Причиною цього було недостатнє дослідження його первісного філософського змісту» [2, p. 51]. Сучасна наука не виробила єдиної усталеної дефініції категорії суверенітету. Показовою в цьому контексті є позиція К. Поппера, який вказував на парадоксальність концепції суверенітету, її недостатню логічну й емпіричну переконливість [3, с. 141–142].

У вітчизняній правовій науці окремі аспекти означеної проблематики досліджували, зокрема, Ю.В. Битяк, В.Д. Гапотій, І.В. Канфуї, В.І. Ковтун, А.М. Колодій, Ю.Б. Ключковський, І.А. Куян, М.В. Савчин, Д.Г. Севрюков, О.В. Скрипнюк, Ю.М. Тодика, Ю.С. Шемшученко, О.В. Щербанюк та інші. Серед іноземних дослідників, які зверталися до проблеми смислової багатовимірності суверенітету, варто назвати Ю. Габермаса, О. Гьофе, Н. Вокера, А. Шайо та інших учених, праці яких заклали підвалини для сучасного переосмислення суверенітету в умовах глобалізації.

Результати. Автори виходять із положення, що текст Конституції, конституційна доктрина та утверджений політичний лад не є випадковими чи суто техніко-юридичними конструкціями. Вони є результатом раціонального вибору, історично сформованих уявлень суспільства про належний порядок, допустимі межі свободи, справедливість, політичну організацію та бажану модель спільного життя. Інакше кажучи, конституційний лад завжди вкорінений у певній загальній моделі життя, яка відображає глибинні уявлення спільноти про благо, порядок, легітимність влади та допустимі форми суспільного співіснування. Саме така модель, будучи історично, культурно й політично зумовленою, консолідує багатошарову спільноту, визначає межі й напрями реалізації свободи та задає рамку майбутнього державного розвитку. Саме в цій площині категорія суверенітету і постає не просто як формальна ознака державності, а як один із визначальних структурних елементів конституціоналізму, який забезпечує зв'язок між політичною волею спільноти, легітимністю влади, інституційною організацією держави та принципами конституційного ладу.

Сучасні смисли суверенітету є породженням ранньомодерної доби (XVI–XVIII ст.).

[1] Автори додержуються дефініції конституціоналізму, що надана Благутою Р.І., – це багатовимірне явище державного та суспільно-політичного життя, яке на різних етапах розвитку конституційної державності набувало різних форм і наповнювалося різним змістом, яке пов'язане з формулюванням конституційних ідей і принципів, становленням конституційних традицій та формуванням конституційних доктрин, створенням конституційних проектів, прийняттям конституцій і внесенням до них змін [1, с. 3].

Вони формувалися у межах ключового політичного питання – кому має належати верховна влада і які властивості вона може мати. Це питання відштовхувалась від впливового в той час релігійно-філософського вчення деїзму. Ч. Тейлор стверджує, що деїзм має багатогранні напрями, ключові з яких є: 1) «провіденціальний деїзм», де стверджується, що Бог є першопричиною утворення Всесвіту, в який Творець безпосередньо не втручається. Тому людині надано право самостійно вирішувати питання гармонізації суспільних і природних процесів; 2) ідея існування першого безособового порядку – він є ідеальним станом взаємовідношення Бога і людства. Бог співвідноситься з людством через первісний порядок речей, моральний обрис якого люди можуть збагнути, якщо їх не спантеличують хибні уявлення; 3) ідея існування первинної та природної релігії, яка була викривлення, тепер вона має бути очищена [4, с. 353].

Під час руйнації середньовічного компаративізму деїзм сформував основи антропоцентричного переконання модерна, де головним дієвцем Всесвіту є індивід. Він хитався з одного боку між розпачем й журбою віддалення від Бога і есхатологічного очікування Божого покарання за здійсненні гріхи [5, p. 306–307]. А з іншого боку він був сповнений амбіційним титанізмом, уявленням що розумна й доброчесна людина може досягти неможливого – керувати Всесвітом. Новий тип індивідуалізму відштовхувався від уяви, що він має необмежену свободу, яка не залежить від суспільних процесів. Публічна сфера уявлялась простором боротьби приватних інтересів, де загальні перспективи колективного блага оцінювались як мало значущі. Через це, свобода індивіда загрожувала єдності суспільного порядку і потребував дисциплінарного обмеження в русі досягнення загального блага.

У той же час виникла ідея про обмеженість індивідуальної свободи. Суспільство стало трактуватися як існування двох прошарків: в цей час з'являється поняття «владна верхівка» (доброчесні й розумні, що мають монополію на владу) [6, с. 453] та «піддані», «недосвідчені», в теорії Б. Спінози нераціонально-афективні індивіди, що поринули в пристрасті, «темні ідеї» і тому потребують опіки. Куратором «напівлюдей» на думку Б. Спінози мусить бути верховна влада (*imperium*), що є загальним духом держави, яка керує всім і всіма. Вона визначає, що є справедливим і що є несправедливим, що слід робити і від чого слід утримуватися [7, с. 52–53].

Між XV та XVII ст.ст. питання *imperiuma* отримала декілька концептуальних напрямів. Так набуває популярності теорія, що народ це інструмент у руках Бога у питанні про обраність і носія верховної влади, яка опосередковано походить від Бога, але безпосередньо – від підданих-християн. При цьому перенесення *imperiuma* на особистість монарха мислилося як тимчасове, на термін його життя, а реальна влада залишалася за народом, який міг проявити ініціативу у разі вакантності престолу чи немочі монарха. Ця теорія надихала маси підданих до руйнації усталеного політичного ладу. Це спонукало «владну верхівку» шукати нові дисциплінарні практики й державні інституції, які б могли взяти гору над безладом приватних інтересів.

Реформація стала одним із перших рухів який мав за мету приборкати радикальний індивідуалізм. В цьому процесі особливе місце належить кальвінізму, який практикував методи особистої дисципліни, коли людина здобувала здатність контролювати себе та брати відповідальність за своє життя і далі – брати відповідальність за соціальний устрій, що в свою чергу спирався на таких людей. Така особистість мала вищу владу над собою і визначала свій публічний обов'язок бути благочестивим – цілеспрямовано виконувати Завіти Бога. Група таких особистостей могли сформувати підґрунтя стабільного соціального порядку, початком якого вважалася справедлива угода. Втім, така угода не була початком демократичного устрою. Навпаки це був шлях до елітарного правління. Де «благочестиві й дисципліновані повинні були правити самими собою ладом через угоду, а тими, хто духовно не відродився, якщо необхідно, шляхом сили. Належний лад у церкві був «ладом, що його Бог призначив своїй церкві, в якому люди вчитимуться стримувати свої бажання та вчинки згідно із законом Божим, повчаючи

та застерігаючи одне одного, і навіть більше, виправляючи та караючи незговірливих і тих, хто нехтує порядком». Святі контролюють себе, застерігають інших і примушують безбожних», зауважує Ч. Тейлор [8, с. 301].

Imperium в кальвінізмі теоретично належав благочестивим і дисциплінованим особистостям, які здатні в публічному житті керувати собою і мати раціональну здібність укладати справедливу угоду, знаходити злагоду між подібними себе, а також мати вольові якості управляти тими хто духовно нижче. Більш того, для Кальвіна носій верховної влади мусить мати «підстави заслуг Христа» (*ratio meriti Christi*). Ця ідея базується на волюнтаристичний доктрині Дунса Скота і полягає в тому, що володар мусить прийняти Боже благовоління бути жертвою заради спасіння людства. Це передбачало що він є єдиним і істинним носієм Божої волі й ласки [9, с. 127]. Цей концепт стане підставою відмови протестантів підкорятися *imperiumy* Римських пап, який, на її переконання, не має монополії на посередництво між Богом і людьми. Одночасно кальвінізм затверджував ідеї корпоративної автономії яка має своє представництво в більш глобальних соціально-політичних спільнотах. Останні на переконання протестантів мусять формуватися на договірних моделях. .

Канонічне право католицької церкви ще в XII ст. розробило доктрину *imperiumy*. В її межах папа мав вищу владу, яку він отримував не зі своїх духовних якостей і висвячування в сан (*potestate ordints*), а як вища урядова особа церкви, одержання права вищої юрисдикції (*potestate jurisdictionis*). В XIII ст. понтифіки обґрунтували своє право на *plenitude potestatis.* Зміст цього терміну роз'яснював Егідій Колонський – це «незалежна та самомотивована влада», якою володіє лише Бог і папа. В сучасному розумінні папа оголошувався абсолютним сувереном – властивості посади папи не залежно від особистих якостей людини [10, с. 256–258]. На задум Римської курії *plenitude potestatis* розповсюджувалось і на королівську владу. Так, Інокентій III декретом *De sacra unctione* спробував повернути папству привілей на світську інвеституру – згідно декрету коронація королів повинна стати монополією єпископа. Втім, помічає Ж. Террі-Аструк «той (Інокентій III), хто зробив священство королівською владою, хто розробив велич, яка була вже не земною, а божественною, зрештою став несвідомим засновником королівської влади за божественним правом і сучасного абсолютизму. Потім імператор Фрідріх II і Філіп Красивий та його наступники перетворили винахід Інокентія на королівську теократію» [11, p. 23]. В Англії суперечка про *imperiumy* Римських пап завершився двома Актами про супрематію (*suprematia* – верховенство), в яких верховна влада належить, не залежно від статі, особі що отримала корону і яка стає головою англіканської церкви.

Таким чином, традиції канонічного права поруч с протестантськими доктринами *imperiumy* є одними із основ модерної уяви про суверенітет. Спираючись і змінюючи їх смисли королівська влада сформувала своє гібридне право на створення освяченого церквою політичного ладу, де церква є лише провідником волі Бога, а монарх провіденціальним дієвцем Його первісного порядку, який під впливом людських гріхів зазнав деформацію. В цьому сенсі монарх стає співучасником місії Христа, індивідом який жертвує себе на удосконалення людства і відродження опоганеного Божого порядку. Уявно монарх стає володарем «оновленого християнського світу», єдиним носієм прагнення підданих відродити втрачену злагоду Творця і людства.

Завдяки цьому монарх отримує право бути творцем загального блага, створювати проєкт нового політичного ладу і перенести його в реальність. Це право господаря трактувалась анти-схоластичною теорією М. Макіавеллі як історична «необхідність» – сукупність реальних чинників, які творять тканину історії в момент протікання політичної діяльності, формує суверенітет, породжує і руйнує держави [12, с. 18]. В межах «необхідності» категорія Блага мусила бути нормативизованою – господар повинен визначити фундаментальні розрізнення між істиною-хибою, добром-злом, свобода-несвобода тощо. Розрізнення моральних норм відбувалось завдяки законотворчості монарха, де закон виступає в формі знайденої злагоди Божого порядку, волі монарха і доброчесності підданих.

Також флорентієць пропонує господарю й «владним верхівкам» встановлювати дієві істини. Л. Донскіс роз'яснює цю ідею наступним чином: «істину в політиці досягає людина, яка спричинює дію й отримує результат, а не та, яка визначає, формує і піддає сумнівам (розуміння ефективності) або досліджує цю дію і дані результати» [13, с. 262–263]. Тобто, в макіавеллізмі, за історично «необхідною» діяльністю, нормативного утвердження соціально-моральної істин господаря стоїть його право бути вищим дієвцем імперативних норм. Завдяки цьому господар отримує право на примус – право бути носієм справедливого і вищої волі. Остаточною легітимацією діяльності господаря став проєкт створення порядку загального блага, який гарантував підданим наближення до Божого порядку. Цей проєкт став реалізуватися у формі поліцейсько-бюрократичної держави (*Police state or Polizeistaat*), яка персоніфіковувалась з політичним тілом короля.

Теорію «священного тіла короля» («двох тіл короля») роз'яснює Е. Канторович: одне тіло короля складалося із природно-людської сутності – воно страждає і смертне, а інше – тіло Боже або політичне тіло, не страждає – бо воно вічне. В політичне тіло включені піддані короля, які разом є невідривним єдиним. Кожне існуюче політичне тіло короля усвідомлювалась унікальною соціально-історичною відмінністю. В цьому сенсі вчений помічав, що «континентальна юриспруденція прийшла до політичних вчень про подвійну величність, *maiestas realis* народу і *maiestas personalis* імператора, поряд з великою кількістю схожих дефініцій. Однак континентальні юристи не були знайомі з такими парламентськими інститутами, як ті, що склалися в Англії, де «суверенітет» ототожнювався не тільки з королем або лише з народом, але з «королем у парламенті». І тоді як континентальна юридична наука легко могла дійти абстрактного поняття «держава» або ототожнити государя з державою, вона ніколи не приходила до розуміння государя як «*corporation sole*» – гібриду, мабуть, дуже складного походження – від якого ніколи не може бути відокремлене політичне тіло»» [14].

Тому теорія «священного тіла короля» одночасно обґрунтовувала ідеєю верховної влади короля і персоніфікувала його з державою (безсмертним тілом) і одночасно визначала що політичне тіло завжди знаходиться під загрозою роздроблення єдиного на окремі самодостатні частки (народ, парламент). Така теоретична розсіяність суверенітету потребувала теоретичного довершення в бік абсолютизації влади монарха. Це завдання виконав Ж. Боден. Анжерець визначив ознаки верховної влади: вона «насамперед постійна, на відміну від будь-яких повноважень, обмежених конкретним відтинком часу. Ця влада не надається або ж надається без жодних обмежень чи умов. Вона невід'ємна, й до неї неможливо застосувати строк давності. Вона не обмежена законом, оскільки суверен є джерелом закону. Суверен не може обмежувати себе, або свого наступника, і його неможливо примусити в законний спосіб звітувати перед своїми підданими...(втім) був відповідальним перед Богом і корився природному праву» [10, с. 365].

Отже, Боденська інтерпретація суверенітету як теологічно-природне обґрунтовування, надавало цій категорії передувати створенню централізованої держави, легалізувати формування позитивного права і бути підґрунтям ідеї неподільності влади. Носій суверенітету несе пряму відповідальність перед Богом – суверенний господар повинен діяти в Його провіденціальній волі. Доктрина Анжереця наділяє правами суверена велику кількість суб'єктів (монарха, народ, різні види корпорації, парламент, міста), які отримують цей статус після легітимній процедури (у випадку папи і монарха – коронації). Після цієї процедури суверен стає другою персоною після Бога [15, p. 46].

Коментуючи Боденовську теорію суверенітету, Ж. Маритен зазначає, що вона «означає окрему та трансцендентну верховну владу, що знаходиться не на вершині, але над вершиною» [2, p. 34]. Виходячи з цієї тези категорія суверенітету є трансцендентним, нічим не обмеженим правом на владу і свободу. Це уявлення має свій початок в теологічно-релігійних доктринах Середньовіччя. В добу раннього модерна під впливом деїзму,

антропологічного бачення політики, ідей Реформації, дисциплінарної етики кальвінізму, канонічної доктрина *plenitudo potestatis* і посилення королівської влади категорія суверенітету трансформується в норму природного права.

Слід звернути увагу на ту обставину, що природне право в добу раннього модерна усвідомлювалась як частка первісного, провиденційного порядку Творця, який спрямовує Всесвіт до досягнення кінцевого блага. Через це, природне право є органічним елементом Його задуму, що розвертається в історії людства, і тому має трансцендентні риси. В цьому уявленому порядку суверенітет розглядався як вища сила, що здатна забезпечити суспільну злагоду, подолати хаос приватних інтересів. Суверен нормативно мусив сформувати новий політичний порядок. В цьому нормотворчому процесі категорія суверенітету розкриває свою поліморфічність. Одночасно з цим суверенітет зберігав інтелектуальну цілісність і залишався крапкою «повернення» багатьох смислів до її трансцендентної сутності.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що категорія суверенітету в добу раннього модерну формувалася не як суто юридичний конструкт, а як багатовимірне політико-теологічне поняття, як елемент природно-правового порядку, що передував позитивному праву і виступав підставою його легітимації, репрезентував перетворення морально-теологічних уявлень про вищий порядок в політико-державний устрій. А оскільки природний порядок в ранньомодерній думці усвідомлювався різноманітно, то суверенітет не міг отримати чіткої смислової форми. Різноманітні тлумачення природи Бога, провиденційного порядоку, природи людини, загального блага, ролі народу, корпорацій і монарха в формуванні політичного тіла тощо, робило суверенітет поліморфічною категорією і породжувала різні його форми.

Отже, поліморфічність категорії суверенітет не є випадковістю. Ця риса є історичною закономірністю, яка виникла завдяки кризі середньовічного універсалізму і появі множинності способів тлумачення природного порядку і межі свободи індивідів в політико-правовій думці раннього модерна. Можна визначити наступні форми тлумачення суверенітету в цю добу: а) теологічний суверенітет (папська *plenitudo potestatis*), який репрезентує волю Бога і формує сакральну юриспруденцію (канонічне право, яке стоїть вище позитивного права); б) протестантський морально-дисциплінарний суверенітет, який легітимізував релігійно-етичну корпорацію «обраних» для формування загального блага і спасіння «недосконалих»; в) десакралізований суверенітет дієвих володарів (версія макіавелізму), який надавав вище право бути вільним митцем нової політичної реальності і автором «дієвої істини», які легалізовані як історично корисний порядок загального блага; г) суверенітет народу, який як інструментом волі Бога визначає легітимність будь-якому правлінню; ґ) провиденційний суверенітет монархій, який визначав володаря єдиним носієм провіденціального порядку, творцем і гарантом єдності політичного тіла, фундатором позитивних норм і моральних цінностей.

Отже, суверенітет у ранньомодерній традиції не був сталою категорією; він являв собою множинний спосіб політико-правової репрезентації природного порядку. Щоб упорядкувати його поліфонічні смисли інтелектуальні кола модерна мусили розпочати розробляти принципи і дефініції форм суверенітету, що заклало засади конституціоналізму. Таким чином, поліморфічність суверенітету зумовила здатність змінювати культурно-історичні змісти і форми конституцій.

Література

1. Благута Р.І. Конституціоналізм як багатоаспектне явище державно-правового та суспільного розвитку. *Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики : матеріали наук. семінару (21 червня 2019 р.)* / упор. Н.Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 3–8. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/suchasnyy_konstytucionalizm_problemy_teoriyi_ta_praktyky_2019.pdf

2. Maritain J. Man and the State. Chicago : The University of Chicago Press, 1951. 219 p.

3. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. 1. Київ : Основи, 1994. 444 с.

4. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша. / пер. з англ. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. 664 с.

5. Delumeau J. Le péché et la peur La culpabilisation en Occident XIIIe-XVIIIe siècles. Published by Fayard, 1983. 741 p.

6. Історія Європейської ментальності / за ред. П. Дінцельбахера. 2-е вид., пер. з нім. В. Кам'янець. Львів : Літопис, 2019. 632 с.

7. Туренко О.С. Фактор страху в ранньомодерних теоріях держави: версія Б. Спінози. *Наука. Релігія. Суспільство.* 2010. № 3. С. 50–56. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/981a8917-b93b-4fb8-b36c-a26e0058b422/content

8. Тейлор Ч. Джерела себе / пер. з англ. Київ : Дух і літера, 2005. 696 с.

9. Мак-Грат А. Інтелектуальні витоки європейської Реформації / пер. з англ. М. Климчука і Т. Цибмала. Київ : Ніка-Центр, 2008. 344 с.

10. Себайн Дж.Г., Торсон Т.Л. Історія політичної думки / пер. з англ. Київ : Основи, 1997. 838 с.

11. Théry-Astruc J. Introduction. *Innocent III et le Midi.* Toulouse : Privat, 2015. P. 11–35. URL: https://www.persee.fr/doc/cafan_0575-061x_2015_act_50_1_2219

12. Мере Ж. Принципи суверенітету. Історія та основи новітньої влади / пер. з фр. Л. Кононовича. Львів : Кальварія, 2003. 216 с.

13. Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / пер. з англ. О. Буценка. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 280 с.

14. Kantorowicz E.H. The King's Two Bodies A Study in Medieval Political Theology. 1957. URL: https://dokumen.pub/the-kings-two-bodies-a-study-in-medieval-political-theology-9781400880782.html

15. Bodin J. On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth. Cambridge, 1992. URL: https://archive.org/details/onsovereigntyfou0000bodi/page/n9/mode/2up

References

1. Blahuta, R.I. (2019) Konstytutsionalizm yak bahatoaspektne yavyshche derzhavno-pravovoho ta suspilnoho rozvytku [Constitutionalism as a multifaceted phenomenon of state, legal and social development]. *Suchasnyi konstytutsionalizm: problemy teorii ta praktyky* : materialy nauk. seminaru (21 chervnia 2019 r.) / upor. N. Ya. Lepish. Lviv: LvDUVS, S. 3–8. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/suchasnyy_konstytucionalizm_problemy_teoriyi_ta_praktyky_2019.pdf [in Ukrainian]

2. Maritain, J. (1951) Man and the State. Chicago: The University of Chicago Press. [in English]

3. Popper, K. (1994) Vidkryte suspilstvo ta yoho vorohy [The open society and its enemies]. T. 1. Kyiv : Osnovy. [in Ukrainian]

4. Teilor, Ch. (2013). Sekuliarna doba. Knyha persha. [The Secular Age. Book One] / per. z anhl. Kyiv: DUKh I LITERA. [in Ukrainian]

5. Delumeau, J. (1983). Le péché et la peur La culpabilisation en Occident XIIIe-XVIIIe siècles. Published by Fayard. [in French].

6. Istoriia Yevropeiskoi mentalnosti [History of the European Mentality] (2019) / za red. P. Dintselbakhera. 2-e vyd., pereklad z nim. V. Kamianets. Lviv : Litopys. [in Ukrainian].

7. Turenko, O.S. (2010). Faktor strakhu v rannomodernykh teoriiakh derzhavy: versiia B. Spinozy [The fear factor in early modern theories of the state: B. Spinoza's version]. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo*. № 3. S. 50–56. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/981a8917-b93b-4fb8-b36c-a26e0058b422/content [in Ukrainian]

8. Teilor, Ch. (2005). Dzherela sebe [Sources of self] / per. z anhl. Kyiv: Dukh i litera. [in Ukrainian].

9. Mak-Grat, A. (2008). Intelektualni vytoky yevropeiskoi Reformatsii [Intellectual origins of the European Reformation] / per. z anhl. M. Klymchuka i T. Tsybmala. Kyiv: Nika-Tsentr. [in Ukrainian]

10. Sebain, Dzh. H., Torson, T. L. (1997). Istoriia politychnoi dumky [History of political thought] / per. z anhl. Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian].

11. Théry-Astruc J. Introduction. *Innocent III et le Midi.* Toulouse : Privat, 2015. P. 11–35. URL: https://www.persee.fr/doc/cafan_0575-061x_2015_act_50_1_2219 [in French].

12. Mere, Zh. (2003). Pryntsypy suverenitetu. Istoriia ta osnovy novitnoi vlady [Principles of sovereignty. History and foundations of modern government] / per. z fr. L. Kononovycha. Lviv: Kalvariia. [in Ukrainian]

13. Bauman, Z., Donskis, L. (2014). Moralna slipota. Vtrata chutlyvosti u plynnii suchasnosti [Moral blindness. Loss of sensitivity in fluid modernity] / per. z anhl. O. Butsenka. Kyiv: DUKh I LITERA. [in Ukrainian].

14. Kantorowicz, E.H. (1957). The King's Two Bodies A Study in Medieval Political Theology. URL: https://dokumen.pub/the-kings-two-bodies-a-study-in-medieval-political-theology-9781400880782.html [in English].

15. Bodin, J. (1992). On Sovereignty: Four Chapters from the Six Books of the Commonwealth. Cambridge. URL: https://archive.org/details/onsovereigntyfou0000bodi/page/n9/mode/2up [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 26.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026